

ORCID 0000-0001-6980-1402

ПРИХОДЬКО Володимир*доктор педагогічних наук, професор
Придніпровська державна академія
фізичної культури і спорту,
м. Дніпро, Україна***PRIKHODKO Volodymyr***doctor of pedagogical sciences,
professor
Dnipro State Academy of Physical
Culture and Sports,
Dnipro, Ukraine*✉ KomandaODI@ukr.net**МІСЦЕ НЕПРОФЕСІЙНОЇ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ В СИСТЕМІ ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я****PLACE OF NON-PROFESSIONAL PHYSICAL EDUCATION OF STUDENTS IN THE HEALTH CARE
SYSTEM****Анотація.**

Вступ. Тема охорони здоров'я в Україні, по-перше, залишається вкрай актуальною, адже вона на практиці замінена медичною допомогою. По-друге, у недостатній мірі опрацьовані методологічні і теоретичні аспекти охорони здоров'я самою відповідальною за свій стан людини. По-третє, не визначене місце і роль дисципліни «Фізичне виховання» у системі охорони здоров'я. У т. ч. такого його аспекту, як непрофесійна фізкультурна освіта здобувачів вищої освіти.

Мета дослідження – встановити складові системи охорони здоров'я, розкрити місце в ній непрофесійної фізкультурної освіти майбутніх фахівців.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження проводилось у Придніпровській державній академії фізичної культури і спорту. Використані методи теоретичного дослідження, а саме: вивчення та узагальнення даних літературних джерел, абстрагування, аналіз і синтез, індукція та дедукція.

Результати. Доведено, охорона здоров'я спирається на важливі людські та особистісні якості, тобто такі, які у повній мірі залежать від самої особи. Це також педагогічна складова, яка може реалізовуватись у закладах вищої освіти через впровадження непрофесійної фізкультурної освіти студентів. Важливим є корпоративний аспект, який отримує все більше розповсюдження в Україні. Нарешті, це загально-національний аспект в охороні здоров'я різних верств населення, стратегії якої має визначати Міністерство охорони здоров'я.

Висновки. Проектування комплексної національної системи охорони здоров'я потребує злагодженої діяльності спеціально утвореного колективу різнопрофільних висококваліфікованих фахівців, як науковців, так і практиків. І все ж педагогічні аспекти, у тому числі непрофесійна фізкультурна освіта здобувачів вищої освіти, являють собою складову охорони здоров'я населення. У складі здобутих загальних компетентностей у ході навчання у ЗВО мають бути й ті, що дозволяють свідомо і результативно впливати на власне здоров'я.

Ключові слова: складові системи охорони здоров'я, студенти, «Фізичне виховання» у закладах вищої освіти, непрофесійна фізкультурна освіта.

Annotation.

Introduction. The topic of health care in Ukraine, firstly, remains extremely relevant, because in practice it has been replaced by medical care. Secondly, the methodological and theoretical aspects of health care are insufficiently worked out by the person responsible for his own condition. Thirdly, the place and role of «Physical education» in the health care system is not defined. Including such an aspect of it as non-professional physical education of students of higher education.

The purpose: to establish the components of the health care system, to reveal the place of non-professional physical education of future specialists in it.

Research methods: The methods of theoretical research are used, namely the study and generalization of data from literary sources, abstraction, analysis and synthesis, induction and deduction.

The results. It has been proven that health care is based on important human and personal qualities, that is, those that are completely dependent on the person himself. This is also a pedagogical component that can be implemented in institutions of higher education through the introduction of non-professional physical education of students. The corporate aspect is important, which is gaining more

and more distribution in Ukraine. Finally, this is a national aspect of health care for various segments of the population, the strategies of which must be determined by the Ministry of Health.

Conclusions. The design of a comprehensive national health care system requires the coordinated activity of a specially formed team of highly qualified specialists of various fields, both scientists and practitioners. Nevertheless, pedagogical aspects, including non-professional physical education of students of higher education, are a component of public health care. The general competencies acquired during higher education should also include those that allow you to consciously and effectively influence your own health.

Key words: components of the health care system, students, «Physical education» in institutions of higher education, non-professional physical education.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій. Щодо потреби в охороні здоров'я, ще К. Маркс чітко відрізняв її від лікування: «Людське тіло від природи є смертним. Хвороби тому неминучі. Чому, однак, людина звертається до лікаря тільки тоді, коли хворіє, а не коли вона здорова? Тому що не тільки хвороба, але й лікар вже є зло. Постійна лікарська опіка перетворила б життя на зло, а людське тіло – на об'єкт вправ для медичних колегій. ...Що таке хвороба, як не утиснуте у своїй свободі життя?» [10, с. 64].

У «Концепції розвитку системи громадського здоров'я» систему громадського здоров'я в Україні чітко визначено «як комплекс інструментів, процедур та заходів, що реалізуються державними та недержавними інституціями для зміцнення здоров'я населення, запобігання захворюванням, збільшення тривалості активного та працездатного віку і заохочення до здорового способу життя шляхом об'єднання зусиль усього суспільства» [7].

На цей час вже досліджені питання стосовно сутності громадського здоров'я [7; 9] і управління цією системою в Україні [2; 6; 8]. Розкриті особливості здорового способу життя студентів як психолого-педагогічної проблеми сучасної вищої школи [1; 3; 4; 13; 14]. Приділена увага темі громадського здоров'я в зарубіжних країнах [16; 17; 18; 19; 20], чий досвід є важливим і має враховуватись в Україні. Розкриті явище непрофесійної фізкультурної освіти, як важливого аспекту «Фізичного виховання» [12; 15].

І все ж тема охорони здоров'я в Україні, по-перше, залишається вкрай актуальною, адже вона на практиці замінена медичною допомогою. По-друге, у недостатній мірі опрацьовані методологічні і теоретичні аспекти охорони здоров'я самою відповідальною за свій стан людиною. По-третє, не визначене місце і роль навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у системі охорони здоров'я. У т. ч. такого його аспекту як непрофесійна фізкультурна освіта здобувачів вищої освіти.

Мета дослідження – встановити складові системи охорони здоров'я, розкрити місце в ній непрофесійної фізкультурної освіти майбутніх фахівців.

Матеріал і методи дослідження. Дослідження проводилось у Придніпровській державній академії фізичної культури і спорту. Використані методи теоретичного дослідження, а саме: вивчення та узагальнення даних літературних джерел, абстрагування, аналіз і синтез, індукція та дедукція.

Результати дослідження та дискусія. Результати нашого дослідження свідчать про наявність наступних складових в охороні здоров'я (не плутати з медичною допомогою). Причому саме у такій послідовності за ступенем їхньої важливості для охорони здоров'я людини в Україні, як ми подаємо нижче.

По-перше, крім вкрай потрібних людині матеріальних і нематеріальних ресурсів, соціальної підтримки, бажано гарного до початку турботи про себе вихідного фізичного та психічного стану, це також добре досліджені і описані так звані ресурси особистості. Їх розглядають як систему здібностей людини до усунення протиріч цієї особистості з життєвим середовищем, подолання несприятливих життєвих обставин за допомогою використання цінностей особистості і потрібних діяльностей, що разом задає її спрямованість і створює основу успішної самореалізації. Серед важливих – оптимізм, життєстійкість, життєздатність, самооцінка, само ефективність, самоконтроль, здатність до саморегуляції, особистісний потенціал тощо. Назвемо цей *аспект людські та особистісні якості*, тобто такі, які у повній мірі залежать від самої особи. Напроти, охорона здоров'я людиною пасивною, песиміста, лінкуватою, яка має негативні установки, є питанням більш складним і важко досяжним.

По-друге, це відповідний рівень вихованості та освіченості особистості щодо управління власним здоров'ям. Доведено, що найкращим для процесу освіти щодо оволодіння компетентностями з управління здоров'ям являється період пізньої юності/ранньої дорослості, коли особистість сформована. А найбільш сприятливим є час навчання у закладі освіти, у тому числі – закладі вищої освіти [12]. Тут молода людина отримує і фах, і загальні компетентності, серед яких мають бути й ті, які дозволяють свідомо і результативно за рахунок турботи про себе впливати на власне здоров'я. Це власне *педагогічні аспекти*.

У цьому сенсі фізична культура та залучення до неї через дисципліну «Фізичне виховання» у закладах вищої освіти має бути основою досягнення здорового стану. Адже будівництво власного здоров'я це важливий і дієвий спосіб життєдіяльності урбанізованої людини, яка усвідомила його цінність і піклується про охорону свого здоров'я. Непрофесійна фізкультурна освіта (НпФО) має стати складовою дисципліни «Фізичне виховання» у вищій школі, вона дає потужний поштовх у частині турботи особистості про себе [12; 15].

Стрижнем НпФО виступає антропотехніка, яка має надавати засоби розробки і реалізації відповідних програм поведінки для практики будівництва власного здоров'я. Антропотехніка це такий спосіб розвитку людини, за якого особистість виступає одночасно і суб'єктом і об'єктом власних змін. В основу пошуку придатних технік має бути покладений (запозичений від відомих будівничих власного здоров'я або ж самостійно створений) ідеал організації життя, коли така, вже само визначена, відповідальна і діяльна людина будує власне життя, починаючи з періоду юнацтва. Напрацювати техніки можна, якщо виконати рефлексію раніше створених і реалізованих проектів і програм відомих нам і успішних будівничих власного здоров'я М. Амосова, О. Мікуліна, В. Дікуля, Ю. Власова та ін. У такий же спосіб, ті фахівці «Фізичного виховання», які почали викладати у навчальному процесі основи НпФО, можуть узагальнити і підказувати важливі елементи техніки.

Потрібно уточнити характеристики НпФО. По-перше, чим НпФО не є:

- звичним для вузівської навчальної дисципліни «Фізичне виховання» розвитком фізичних якостей, формуванням рухових вмінь та навичок;
- передачею знань про здоров'я людини у формі монологу викладача, як подається зміст теоретичного розділу «Фізичного виховання» і дисципліни «Валеологія». У НпФО знання з таких областей як анатомія, фізіологія, лікарський контроль тощо подаються не як те, що треба запам'ятати, але як те, чому потрібно навчитись використовувати у процесі будівництва здоров'я;
- залученням до масових стартів, таких як рух «Спорт для всіх».

По-друге, чим НпФО є, які претензії цієї області «Фізичного виховання»:

- орієнтацією особистості на потребу охорони власного здоров'я;
- спрямованістю на формування рефлексії, розуміння і мислення відносно сутності здоров'я людини і шляхів будівництва власного здоров'я;
- у НпФО пріоритетом є не подання відомостей про явище здоров'я, але визначення і засвоєння принципів досягнення людиною здорового стану;
- участю студентів у створенні і використанні ідей, понять і онтологій щодо сутності здорового способу життя у своїй подальшій життєдіяльності;
- заохоченням і допомогою з боку викладача до створення студентами перших фізкультурно-оздоровчих програм і програм будівництва власного здоров'я, допомогою у їх реалізації і забезпеченні дієвим самоконтролем;
- НпФО передбачає «штучну апробацію», «програвання» у навчальному процесі створених фізкультурно-оздоровчих програм і програм будівництва власного здоров'я, а вже потім, після впевненості у їхній високій якості, здійснення безпечної реалізації цих перших програм під час навчання у виші.

Відтак, НпФО – це сучасне педагогічне явище, яке слід розглядати як важливу складову дисципліни «Фізичне виховання» у вітчизняній вищій освіті. У вказаний спосіб НпФО сприяє ствердженню здорового способу життя діяльного, освіченого і компетентного випускника закладу вищої освіти.

По-третє, це поширена у фірмах Заходу практика Health management (управління здоров'ям), яка виступає невід'ємною частиною корпоративної культури у провідних фірмах і передбачає комплекс заходів з охорони праці, профілактики фізичних і психічних захворювань. До них включаються: стрес-менеджмент та стрес-аудит, реабілітаційні програми, тренінгові програми, планування стратегічного корпоративного здоров'я, ергономічна оцінка робочих місць, тестування на алкогольну і лікарську залежність, «програми управління імунітетом», «медичні подорожі» [5]. Це важливі *корпоративні аспекти*, які отримують дедалі все більше розповсюдження і в Україні.

По-четверте, це діяльність державних інституцій, які згідно визначених функцій мають запобігати поширенню неінфекційних захворювань. Необхідно створити при Міністерстві охорони здоров'я Відділ профілактичної допомоги і будівництва власного здоров'я. Він буде забезпечувати: управління профілактикою неінфекційних захворювань; управління гігієнічною освітою та вихованням; нормативно-правове регулювання у сфері профілактики неінфекційних захворювань, гігієнічної освіти та виховання населення; контроль за реалізацією державної політики у профілактиці неінфекційних захворювань, гігієнічної освіти та виховання населення. Очевидно, що це є важливий *загально-національний* аспект в охороні здоров'я різних верств населення.

Нарешті, заключне зауваження. В тоталітарних режимах управління здоров'ям населення відбувається навпаки, так би мовити «зверху–вниз». На прикладі сфери фізичної культури, як це було за часів СРСР, то це виглядало так. Загально державні програми на кшталт комплексу «Готовий до праці та оборони» (ГПО) та Спартакіади народів СРСР, перший етап яких відбувався у закладах освіти і виробничих колективах. На рівні відповідальності низової ланки – організація у цеху виробничої гімнастики (це й ранкова гімнастика для усієї школи одночасно) і різноманітних спартакіад, включаючи галузеві. У закладах середньої спеціальної та вищої освіти – це професійно-прикладна фізична підготовка згідно своєї спеціальності. Все що вимагалось від людини – готовність відгукуватись на відповідні пропозиції/команди (йти на стадіон складати гуртом норми ГПО, виконувати запропоновані вправи виробничої гімнастики і виступати у змаганнях, «відстоюючи честь» свого цеху або підприємства тощо). Тож не дивно споглядати, що саме так гуртова «масова фізична культура» влаштована в Російській Федерації і у наш час.

Висновки. У демократичній країні мають чітко спрацьовувати усі чотири аспекти, як складові громадського здоров'я. Очевидно, що вектор спрямування такої складної комплексної системи, що включає виховання і освіту у різних навчальних закладах, корпоративний менеджмент, а також діяльність власне медичних закладів відповідає національному рівню і має спрямовуватись відповідним центральним органом державного управління (у нас це Міністерство охорони здоров'я України). Відмітимо, що проектування такої цілісної системи потребує злагодженої діяльності спеціально утвореного колективу різнопрофільних висококваліфікованих фахівців, як науковців, так і практиків, а це виходить за можливості окремої людини, яка не є всебічно обізнаною у цих суттєво різних сферах. Ми ж зосередили увагу головно на тих педагогічних аспектах, а саме непрофесійній фізкультурній освіті здобувачів вищої освіти, які являють важливу складову охорони здоров'я населення.

Перспектива подальших досліджень – подальше вдосконалення змісту та організації у вищих непрофесійній фізкультурній освіті студентів.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що конфлікт інтересів відсутній.

Література

1. Башавець Н. А. Здоров'язбережувальна компетентність майбутнього фахівця як основа його культури. *Наука і освіта*. 2013. № 1–2. С. 120–122. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2013_1-2_31
2. Берзіна А. Б. До питання системи громадського здоров'я в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. Вип. 69. 2022. С. 212-217. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.69.36>
3. Бойко Ю. С. Формування аксіологічних установок до здорового способу життя у студентів вищих навчальних закладів : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.07. Умань, 2015. 268 с.
4. Бондаренко З. П. Формування здорового способу життя студентів як психолого-педагогічна проблема вищої школи. *Вісник Дніпропетровського університету імені А. Нобеля. Педагогічні науки*. 2015. № 1(9). С. 51-58.
5. Бурлакова І. А. Соціально-психологічні основи професійного здоров'я фахівців економічної сфери : дис. ...д-ра психол. наук : 19.00.05. Северодонецьк, 2018. 435 с.
6. Долгіх М. В. Теоретичні засади реформування механізмів публічного управління системою охорони здоров'я : дис. ...д-ра філософії : 281 «Публічне управління та адміністрування». Київ, 2021. 255 с.
7. Концепція розвитку системи громадського здоров'я. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1002-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-%D1%80#Text>
8. Корвецький О., Бондарева Л. Розбудова системи громадського здоров'я як пріоритет публічної політики України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 1 (77). С. 67-71.
9. Кравченко С. В. Громадське здоров'я: поняття і сутність, роль інформаційно-аналітичного супроводу. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2022. № 1 (91). С. 70-74. DOI 10.11603/1681-2786.2022.1.13078
10. Маркс К. Дебаты шестого рейнского ландтага. (Статья первая). Дебаты о свободе печати и об опубликовании протоколов сословного собрания : К. Маркс, Ф. Энгельс. Соч. Т. 1. Изд. второе. Москва : Государственное издательство политической литературы, 1955. С. 30-84.
11. Отдел профилактической помощи и здравоохранения. URL : https://minzdrav.tatarstan.ru/structure/list.htm?department_id=187
12. Приходько В. В. Педагогические основы физкультурного образования студентов (опыт игрового проектирования и экспертизы) : дис. ...д-ра пед. наук : 13.00.04. Москва, 1991. 416 с.

13. Савченко В., Приходько В., Вілянський В. Вдосконалення управління станом фізичного виховання і спорту в умовах автономії закладів вищої освіти (на прикладі створення внутрішньо вузівських регламентів). *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2023. № 1. С. 51-60.
14. Ткачук О. Г. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх лікарів в освітньому процесі з фізичного виховання : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 274 с.
15. Чернігівська С. А. Інноваційна технологія непрофесійної фізкультурної освіти студентів, звільнених від практичних занять з «Фізичного виховання» : дис. ...канд. фіз. вих. : 24.00.02. Дніпропетровськ, 2012. 290 с.
16. Acheson D. (1988). Public Health in England. The Report of the Committee of Inquiry into the Future Development to the Public Health Function. (Command Paper). London: Stationery Office Books. 103 p.
17. Public health services. World Health Organization. URL : <https://www.euro.who.int/en/health-topics/Healthsystems/public-health-services>.
18. Strategic objectives. Health 2020: the European policy for health and well-being. : <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-policy/health-2020-the-european-policy-for-health-and-wellbeing/about-health-2020/strategic-objectives>
19. The 10 Essential Public Health Operations. URL : <http://www.euro.who.int/en/health-topics/Health-systems/public-health-services/policy/the-10-essential-public-healthoperations>
20. Winslow C. E. A. (1920). The untitled fields of Public Health. Science. P. 23-33.

References

1. Bashavets N. A. (2013). Health care competence of the future specialist as the basis of his culture. Science and education. No. 1–2. P. 120–122. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2013_1-2_31
2. Berzina A. B. (2022). To the issue of the public health system in Ukraine. Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. The LEGALITY series. Vol. 69. P. 212-217. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.69.36>
3. Boyko Yu. S. (2015). Formation of axiological attitudes towards a healthy lifestyle among students of higher educational institutions : dissertation. ...candidate ped. sciences: 13.00.07. Uman. 268 p.
4. Bondarenko Z. P. (2015). Formation of a healthy lifestyle of students as a psychological and pedagogical problem of higher education. Bulletin of Dnipropetrovsk University named after A. Nobel. Pedagogical sciences. No. 1(9). P. 51-58.
5. Burlakova I. A. (2018). Social and psychological foundations of professional health of specialists in the economic sphere : diss. ...dr. psychol. Sciences : 19.00.05. Severodonetsk. 435 p.
6. Dolgikh M. V. (2021). Theoretical principles of reforming the mechanisms of public management of the health care system : diss. ...doctor of philosophy : 281 «Public management and administration». Kyiv. 255 p.
7. The concept of development of the public health system. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 30, 2016. No. 1002. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-%D1%80#Text>
8. Korvetskyi O., Bondareva L. (2019). Development of the public health system as a priority of public policy of Ukraine. Actual problems of state administration. No. 1(77). P. 67-71.
9. Kravchenko S. V. (2022). Public health: concept and essence, the role of information and analytical support. Herald of social hygiene and health care organization of Ukraine. No. 1 (91). P. 70-74. DOI 10.11603/1681-2786.2022.1.13078
10. Marx K. (1955). Debates of the sixth Rhenish Landtag (Article One). Debates on the freedom of the press and on the publication of the minutes of the class meeting: K. Marx, F. Engels. Op. T. 1. Ed. second. Moscow : State Publishing House of Political Literature. P. 30-84.
11. Department of Preventive Care and Public Health. URL : https://minzdrav.tatarstan.ru/structure/list.htm?department_id=187
12. Prikhodko V. V. (1991). Pedagogical foundations of physical culture education of students (experience of game design and expertise) : dis. ...dr. ped. sciences : 13.00.04. Moscow. 416 p.
13. Savchenko V., Prykhodko V., Vilyanskyi V. (2023). Improving the management of the state of physical education and sports in the conditions of autonomy of higher education institutions (on the example of the creation of internal university regulations). Sports Bulletin of the Dnieper Region. No. 1. P. 51-60.
14. Tkachuk O. G. (2019). Formation of health-preserving competence of future doctors in the educational process of physical education : diss. ...candidate ped. sciences: 13.00.04. Kyiv. 274 p.

15. Chernihivska S. A. (2012). Innovative technology of non-professional physical education of students exempted from practical classes in «Physical education»: dissertation. ...candidate physical exit: 24.00.02. Dnipropetrovsk. 290 p.
16. Acheson D. (1988). Public Health in England. The Report of the Committee of Inquiry into the Future Development to the Public Health Function. (Command Paper). London: Stationery Office Books. 103 p.
17. Public health services. World Health Organization. URL : <https://www.euro.who.int/en/health-topics/Healthsystems/public-health-services>.
18. Strategic objectives. Health 2020: the European policy for health and well-being. : <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-policy/health-2020-the-european-policy-for-health-and-wellbeing/about-health-2020/strategic-objectives>
19. The 10 Essential Public Health Operations. URL : <http://www.euro.who.int/en/health-topics/Health-systems/public-health-services/policy/the-10-essential-public-healthoperations>
20. Winslow C. E. A. (1920). The untilled fields of Public Health. Science. P. 23-33.